

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SVEND C. DAHL

NÆSTVED

EN BYVANDRING I FORTID OG NUTID

SVEND C. DAHL
NÆSTVED
EN BYVANDRING
I FORTID OG NUTID

Amtscentralen for Undervisning
Næstved 1996

Bykortet er venligst stillet til rådighed af Teknisk Forvaltning, mens oversigtskortet er fra Telefonnøglen for Næstved og Omegn.

Tekst: Svend C. Dahl
Fotos: Svend C. Dahl
+ Næstved Museum, s. 22, 25
Tegninger: Elisabeth Tyler
+ Eske Møller, s. 32

Udgivet af: Amtscentralen for Undervisning, Næstved
3. udgave, 1. oplag, 1996

ISBN 87-7368-055-9

Omslagets motiv er hentet fra Lindebjergskolen i Næstved. Vægmaleriet blev fremstillet i forbindelse med et emnearbejde om "det gamle Næstved".

FORORD

Næstved er den største by i Storstrøms Amt og den 11. største provinsby i Danmark. Der er ca. 38.500 indbyggere i selve byen, og knap 46.000 i hele kommunen.

Mange mennesker har flyttet til byen i det sidste halve århundrede, og særlig fra 1960'erne er der kommet meget nyt boligbyggeri. Stort set hele den sydlige bydel er bygget i dette tidsrum, og her ligger flere nyere skoler og mange børneinstitutioner. En stor del af kommunens børn bor i dette område.

Samtidig med en fortsat udbygning af Sydbyen har de seneste års boligbyggeri mest fundet sted i de nordlige bydele (Holsted og Kalbyriskvarteret). Næstved bliver ved med at være en langstrakt by. Byområdet er i luftlinje ca. 8 km fra nord til syd, men kun ca. 4 km fra øst til vest. Dette skyldes i høj grad naturforholdene, hvor skove og fjord sætter nogle grænser.

Næstved kommune ligner med hensyn til social sammensætning, gennemsnitsindkomst og aldersfordeling landets gennemsnit. Inden for kommunens grænser kan man finde de samme forskelle mellem boligkvartererne som i andre større bysamfund. De "finere" kvarterer ligger spredt i småområder som Appenæs, Åsen v. Nissehøjen, Digterkvarteret i Ll. Næstved og Dyves Bro.

En stor del af befolkningen er ansat inden for håndværk, industri og handel. Men de har ikke alle job her. Knap 7.000 mennesker tager hver dag til Næstved fra en anden kommune for at arbejde, mens lidt flere tager den modsatte vej. Ca. 2.500 af disse "pendlere" tager til hovedstadsområdet. De fleste fra Næstved station, som er den 3. største i Danmark uden for hovedstadsområdet.

Industrien bliver mere og mere samlet i industriområderne i udkanten af byen, langs indfaldsvejene (Holsted og Steenstrup) og på Ydernæs. - Det største handelsområde finder man i den gamle middelalderby i centrum, men siden 1989 har Næstved Storcenter i Holsted-området dog været en alvorlig konkurrent til bykernen. Rundt om i boligkvartererne findes andre butikcentre med Skt. Jørgens Park som det største.

Stednavnet "Næs-tved" betyder "rydningen ved næsset" (ved Susåen), og må være fra jernalderen. Der er foretaget flere udgravninger, der tyder på bebyggelse siden 400-tallet.

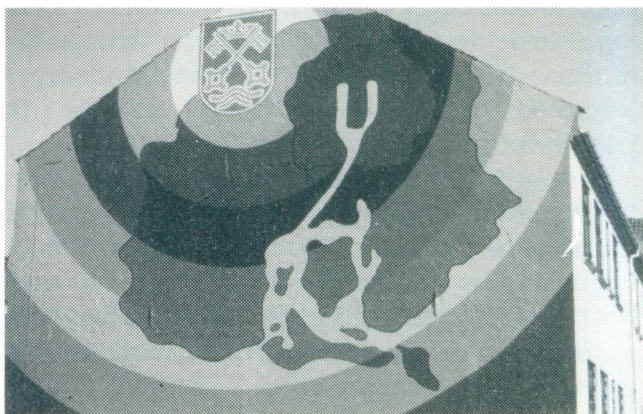
Næstved er placeret, hvor landevejene fra Slagelse og Skælskør mødtes ved overgangen over Susåen med vejene fra Ringsted og Vordingborg. Her var der samtidig besejlingsmuligheder af Susåen.

Næstved er nævnt på skrift for første gang i 1135, hvor byens kirke (Skt. Peder) blev skænket til et nyoprettet kloster, der siden kom til at hedde Skovkloster (og endnu senere: Herlufsholm). Klostret havde stor indflydelse på Næstved, og ejede store dele af byen. Tre andre klostre lå i eller ved Næstved i middelalderen. Det gav en god handel og omsætning i byen. Også den anden sognekirke i middelalderbyen, Skt. Morten, er gammel; sikkert fra sidst i 1100-tallet.

I 14-1500-tallet var Næstved en af de største byer i Danmark. Alligevel var der kun omkring 2.500 indbyggere! Der er bevaret en del stenbygninger fra denne "glansperiode," og kun enkelte byer herhjemme har lige så mange middelalderhuse at vise frem.

Tiden derefter blev en nedgangstid for Næstved. I 1769 var der kun ca. 1400 indbyggere tilbage. I 1800-tallet vågnede byen igen, og en del industri startede op. 1901 var der ca. 7.200 indbyggere. Den nye havn og kanal, der blev indviet i 1938, satte yderligere skub i udviklingen, og i 1950 var der ca. 24.000 indbyggere.

*Næstved byvåben
og kommunens
udstrækning, samt
havn, kanal og
fjord, malet på et
nu nedrevet hus i
Farvergade.*

BYVANDRING

- Turen rundt i det gamle Næstved tager sit udgangspunkt ved stationen.
- Ruten kan følges via bykortet på midtersiderne og gåbeskrivelserne (med pil).
- Spørgsmålene kan besvares bag i hæftet, hvis man skriver meget småt. Ellers skal siderne opfotoграфeres på kopimaskinen.

➡ *Gå til venstre ad Farimagsvej, til højre ind gennem parken, forbi friluftsscenen og op til udsigtstårnet på Munkebakken.*

1. Du er nu næsten 50 m over havet. - Mod nord rager sygehuset op over alt andet. Bagved ligger skovene ud mod Herlufsholm, og lidt længere til højre ses Ny Holsted med boligkvarterer, industriområder og Næstved Storcenter.

- Mod øst ligger Kalbyrisskoven, nye boligområder og vandtårnet.

- Mod sydøst er det gamle vandtårn placeret højt på Åsen. Åsen er en langstrakt bakke, som blev aflejret under den sidste istid. Den fortsætter i samme retning mod Mogenstrup. Munkebakken er en del af denne ås.

- Mod syd ligger andre boligområder. Lysmasterne ved station rager op, og bagerst ses skovene mod Gavnø.
- Mod sydvest rejser siloerne på havnen sig. Til venstre for disse ses den tidligere Maglemølle Papirfabrik og kanalen, der fører ind til havnen. Hen over Karrebæk Fjord kan Enø ses i klart vejr.
- Mod nordvest er det Skt. Mortens og Skt. Peders kirker, man først lægger mærke til. Omkring disse kirker ligger det gamle Næstved (middelalderbyen). Alt det øvrige er bygget inden for de sidste 100 år.

* Opgave 1

➡ *Gå nu ned til skulpturen af trolden ved Teatergade.*

2. Foran skulpturen af Fladså-trolden er der en tavle, hvor du kan læse sagnet om Munkebakkens og åsens tilblivelse. På den anden side af vejen ligger Næstved Rådhus med det lille firkanterede tårn, bygget 1939-40 i en tidligere grusgrav uden for middelalderbyen. Det er kun en lille del af kommunens ansatte, der arbejder der. De fleste hører til i den nye administrationsbygning fra 1982 ved Rådmandshaven.

* Opgave 2

3. Til venstre for rådhuset, på den anden side af Krumport, står en obelisk. Den stod oprindeligt på Axeltorv, og blev opsat til minde om, at Danmark i 1849 fik en demokratisk styreform. Mindesmærket er tilegnet Frederik 7., kaldt "grundlovens giver".

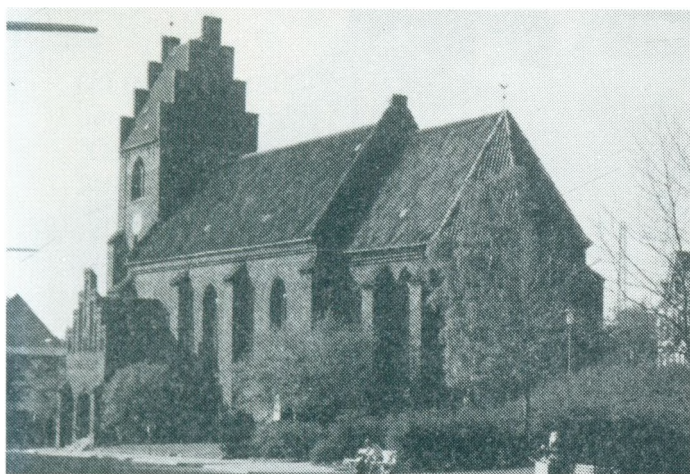
Oppe på bakken bag obelirken ligger den gamle amtsgård for Præstø Amt (bygget 1888 og nedlagt i 1970). Bygningen rummer nu Næstvedegnens Lokalhistoriske Arkiv og Kunstforeningen. Ligeledes har Ungdomsskolen lokaler i bygningen.

* Opgave 3

➤ *Gå ned ad Krumport, til højre ad Østergade til Kalven ved græsplænen før Skt. Mortens Kirke.*

4. Den liggende kalv er en bronzeskulptur af Gudrun Lauesen fra 1960'erne.

Skt. Mortens kirke er byens næststørste kirke. Den er fra sidst i 1100-tallet, men meget ombygget gennem tiden. Det mest imponerende inde i kirken er nok den store udskårne altertavle fra 1660'erne. Den er lavet af den tids mest berømte billedskærer (Abel Schrøder den yngre) og er over 6 m høj. Lidt nærmere kirken står et højt mindesmærke for lokale, faldne soldater i krigene 1848-51 og 1864.

* Opgave 4

- ➡ *Gå ad stien op til Kattebjerg (Bio) - ud til Jernbanegade og over på den anden side af gaden - og halvvejs op til lyskrydset.*

5. Husene på den anden side af Jernbanegade (nr. 2-6) er alle bygget i 1890'erne, da gaden var ret ny. Gaden blev gravet gennem "Sandbjerget" (Åsen), så stationen fra 1870 og by kunne forbindes.

Ejendomme i handelsgader forandres meget med skiftende tiders smag. Det gælder især stueetagen. På de øvre etager er der stort set kun udskiftet nogle vinduer hist og her, ændret ved skorstenene og opsat antenner siden dengang.

*** Opgave 5**

- ➡ *Gå ned ad Jernbanegade til Riddergades begyndelse.*

6. Her kan du se den samme husrække som på fotografiet. Riddergade nr. 1 var tidligere et pakhhus, dvs. brugt til opbevaring af varer, der skulle videresælges. Hver etage har døre ud mod gaden. Tidligere var der et hejseværk over dørene, så man fra gaden fx kunne hejse en kornsæk op til den rigtige etage.

Nabohuset, nr. 3, er et flot bindingsværkshus fra sidst i 1500-tallet, kaldt "Riddergården." - Det lave bindingsværkshus i nr. 5 har oprindeligt været i 2 etager som nr. 3. Det blev bygget omkring år 1520. Begge huse blev restaureret sidst i 1800-tallet. Bemærk de flotte døre og de udskårne bindingsværksfigurer under taget på "Apostelhuset," som nr. 5 kaldes. Figurerne skal være de ældste i Danmark.

Det sidste hus, nr. 7, rummede 1848-1984 et bogtrykkeri, som nu er kommet på museum i Odense. Også denne ejendom stammer fra 1500-tallet, men fik stort set sit nuværende udseende i 1803.

* Opgave 6

- *Gå rundt om hjørnet for enden af Riddergade, over Sortebrødregade og ind i parken. Stands ved mindestøtten i udkanten.*

7. Under mindesmærket ligger malermester Chr. Ostenfeldt begravet. Af "christelig kjærlighed" testamenterede han sine penge til en stiftelse for 12 borgere eller embedsmænds enker. Det er sådanne, der bor i de røde bygninger fra 1840 nede i parken.

Før den tid lå her under græsplænen et sortebrødrekloster, oprettet i 1200-tallet. Dengang lå det uden for byens afgrænsning, som i middelalderen gik ved Sortebrødregade.

* Opgave 7

- *Gå gennem parken, venstre om den "Ostenfeldtske Stiftelse" og til forsiden af det lange gule hus ved Havnegade.*

8. Huset bliver kaldt "Det gule Pakhus" og er fra 1840'erne. Udover at have været pakhus, har det også senere været told-kontor. Varer, der kom til byen gennem havnen, blev fortoldet her.

Næstved havn på den anden side af Havnegade blev skabt i 1930'erne og har 6 meters vanddybde. Før den tid kunne kun mindre skibe sejle herind ad Susåen. Skibene lagde til ved bolværkerne langs åens bred, som lå lige her ved vejkanten. Susåen blev på samme tid lagt i betonkasser og befinder sig nu under Havnegade på denne strækning.

* Opgave 8

➡ *Gå tilbage ad Slagkildevej (her lå engang "Slavs Kilde") og op til den store bindingsværksejendom på hjørnet af Købmagergade.*

9. Hotel Kirstine hed indtil 1988: "Den gamle Borgmester-gård". Hotellet er en del ombygget gennem tiden og var oprindeligt i én etage. Den ældste del er fra 1746.

Længen til højre er den tidligere rejsestald. Da den blev restaureret i 1980, viste det sig, at den var yderst forfalden. Derfor er en stor del af "stalden" helt ny. Det kan bl.a. ses på husets bagvæg.

* Opgave 9

- *Gå videre ad Købmagergade (i middelalderen købmændenes gade), og til venstre ad Møntergade. Her havde kongen i 1400-tallet møntsted.*

10. Her ligger "Kompagnihuset", som er opført mellem 1490 og 1493. Det var et gildehus for købmændenes "gilde" - dvs. deres faglige og selskabelige sammenslutning. Det er det ældste bevarede gildehus i Danmark.

Som andre stenhuse fra middelalderen er murstenene store "munkesten". Det ses tydeligt, at Kompagnihuset følger gadens hældning ned mod Havnegade (Susåen). I underetagen var der handelsboder, hvor småhandlende kunne sælge deres varer til byens indbyggere (en bod var et lejet lokale).

Bindingsværkshuset mod nord er "kun" fra ca. 1750; det var tidligere "fæ-hus" (stald).

* Opgave 10

- Gå op til Købmagergade, t.v. mod Skt. Peders kirke. Bemærk det smukke korparti på kirken, der er skabt som 7 sider af en 10-kant. Gå højre om kirken.

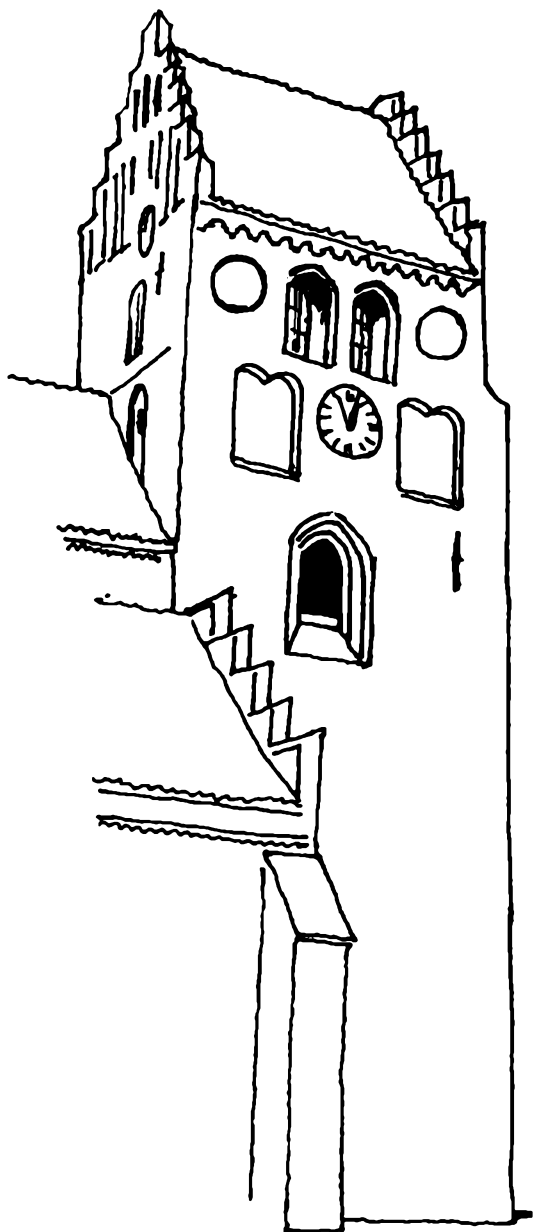
11. Mellem Kirkestræde og Gråbrødrestreæde ligger 3 bygninger. Til højre en moderne ejendom af røde mursten. Den hedder "Gøernes Gård" efter en tidligere adelsgård, der lå på stedet.

I midten ligger det eneste bevarede rådhus fra middelalderen i Danmark. Det gamle Rådhus er forsynet med "kamtakker" og "blændinger". Disse blændinger har ingen funktion; de er blot til pynt. - Rådhuset er bygget i to omgange, ca. 1450 og 1500, og fungerede til 1856. I kælderen var byens fængsel. Til venstre for rådhuset ligger en bindingsværksgård fra 1606.

*** Opgave 11**

➡ Gå over til hjørnet af Kirkestræde og Vinhusgade.

12. Husrækken er her trukket lidt tilbage, og det har de andre ejendomme ved kirkepladsen også været i middelalderen. Her var byens centrum, her afholdt man torvedage og markeder, og her holdt man ting (domstol) og afgjorde uoverensstemmelser. Det var også her, at man straffede dem, der var blevet dømt.

På den anden side af Vinhusgade ligger Hotel Vinhuset, hvor der har været hotel siden 1778. Under hotellet findes en kælder fra 1400-tallet.

Skt. Peders kirke er byens største, 56 m lang. Som kirken ser ud i dag, er den bygget mellem 1375 og 1450, men den indeholder rester af en tidligere kirke. Kirken er nævnt første gang i år 1135, da den blev skænket til Skovkloster.

*** Opgave 12**

➤ Gå ind i kirken (hvis det er i åbningstiden).

13. Skt. Peders kirke er en stor 3-ski-bet købstadskirke. - Gå ad venstre (nor-dre) sideskib op mod koret.

Undervejs kan du på den ene pille se et kalkmaleri fra ca. 1425, hvor Jesus bliver taget ned fra korset. På hvælvingerne er der ved samme tid malet en række billeder. Bl.a. ses midtfor en ræv og en stork (Æsops fabel om ræven og stor-ken). Op mod koret ses en dødningerytter med et hoved på en stage; en påmindelse om døden. Og på en pille i nærheden viser et maleri en katolsk præst, der løfter al-terkalken i vejret, imens en messetjener ringer med en klokke.

Bænkene i hoved-skibet er lavet ca. 1580. I koret står 2 rækker munkestole fra ca. 1500; og et udskåret "korgitter" fra ca. 1600. Højt oppe på væggen er der et ma-leri fra ca. 1375 af Valdemar Atterdag og hans dronning, der knæler for Gud.

Kirken har også mange grav-sten og mindetavler fra 1400-1600-tallet. De blev sat over folk, der havde råd til at blive begravet inde i kirken og blive mindet for eftertiden.

I modsætning hertil er der i det søndre sideskib opstillet en "fattigbøsse" og "tiggertavle" fra 1633. Tavlen skulle minde kirkegængerne om: "De fattige hjælp i deres nød - så velsigner Gud dit daglige brød".

* Opgave 13

➡ *Gå ud igen og lidt til venstre.*

14. Foran dig ser du en lang husrække, kaldet "Stenboderne". Her har Næstved Museum en afdeling med pottemagerarbejde, keramik, glas og sølv fra by og omegn. Der er ofte udstillinger i en del af boderne. Gå evt. ind og se udstillingerne.

Stenboderne består af flere forskellige huse og er bygget fra ca. 1400 til 1484. Husene var udlejnings-rækkehuse til bolig for byens middelklasse. Sådanne middelalderlige rækkehuse er ikke blevet bevaret andre steder i Danmark. I kælderens til gavlhuset har der været en handelsbod.

Nede for enden af rækken ligger en skolebygning fra 1881. Før den tid lå der her en stor "latinskole".

* Opgave 14

- ➡ *Gå ned på den anden side af Stenboderne ved den store parkeringsplads ("Bredstræde-parkeringen").*

15. Herfra ser Stenboderne mere imponerende ud. Til denne side er de i to etager. Til hver bod/bolig hørte en dør og to vinduer (nogle af dem er blændede). Hver bod havde et kælderrum til forråd, lager, køkken og lignende. Der har tidligere været udvendige trapper.

*** Opgave 15**

- ➡ *Gå ned ad Farvergade til torvet for enden af gaden. Kig ned mod lyssignalet.*

16. Vejkrydset kaldes "Fønikskrydset" efter en gl. biograf, der lå over på den anden side. Før Susåen blev lagt i betonkasser førte "Store Bro" over Susåen her; over til landsbyen Ll. Næstved. Åen kan ses igen til højre bag lyssignalet.

*** Opgave 16**

➡ Gå op ad Brogade til vejkrydset.

17. Læg mærke til den store købmandsgård på hjørnet af Brogade/Møllegade. Nu holder Teknisk Forvaltning til her, men der har været købmandsgård på stedet siden 1777. I 1833 blev den købt af C.M. Witussen, der udvidede stedet til den nuværende størrelse. Han døde i 1882 som Næstveds absolut rigeste mand.

Kig ind i gården (indgang fra Møllegade) og bemærk bl.a. den 8-kantede korntørreovn. - Når du kommer ud af porten igen, ligger der et lille bindingsværkshus skråt overfor fra begyndelsen af 1600-tallet.

* Opgave 17

[illegible]

**Udgangspunkt:
Stationen.**

Til Kähler

18

19

- *Fortsæt op ad Kindhestegade og til højre ind på parkeringspladsen midt i "Axelhus-karreene."*

18. Der er flere gamle bygninger herinde i "baggården", men kig specielt på den lange bindingsværksejendom fra 1759 i den modsatte ende. Det solide bindingsværk, og den megen brug af godt træ, viser, at det absolut ikke var et hus for fattig-folk. Det er baghuset til "Apotekergården."

*** Opgave 18**

► *Gå ad Apoteker-stræde ud på Axeltorv; så lidt til venstre og ind ad porten til Apotekergården.*

19. Kig ind i gården og læs på tavlen i porten om apotekets historie. Der har været apotek på stedet siden 1640. Men den nuværende ejendom er "kun" fra 1696, og ombygget meget siden.

*** Opgave 19**

➡ Gå ud på Axeltorv igen.

20. Axeltorv er Næstveds største torv og byens centrum. Torvet opstod først i 1553, da man rev gråbrødreklostrets kirke ned og nedlagde klostrets kirkegård. Der er ikke mange gamle huse tilbage, men t.v. for apoteket ligger to lave ejendomme fra begyndelsen af 1600-tallet. Axelhus er fra 1784.

Der er torvedage onsdag og lørdag, som der har været i Næstved ubrudt siden middelalderen.

Grundene er dyre i centrum, og det gælder derfor om at udnytte dem godt. Det viser sig fx i typen af forretninger - i hvor mange etager, der er udnyttet - og i hvor dybe de er. Der skal være mange kunder og stor fortjeneste for at kunne betale huslejen. Det er da også let at komme hertil, både med private og offentlige transportmidler.

*** Opgave 20**

➤ *Gå forbi apoteket til Hjultorvet.*

21. På en skruet sokkel midt i en mindebrønd står Danmarks mindste rytterstatue. Den forestiller Peder Bodilsøn, som i 1135 skænkede store jordegodser og Skt. Peders Kirke til et nyoprettet kloster; det senere Skovkloster/Herlufsholm. Han blev tidligere kaldt Næstveds grundlægger. Byen er dog meget ældre, men er ikke nævnt før den tid.

Bag statuen ligger en stor rød bygning, hvor der var rådhus 1856-1940. Nu er der dom- og tinghus, samt fængsel.

*** Opgave 21**

Hjultorvet omkring 1905 - før rytterstatuen blev opstillet.

➤ *Gå videre gennem Hjultorvet og til højre ad Ringstedgade.*

22. Her ligger Næstved Museum i en stor middelalderbygning med en imponerende blændingsgavl. - Det er det tidligere "Helligåndshus", dvs. en blanding af sygehus, alderdomshjem og fattiggård. Det er det eneste bevarede helligåndshus i landet.

Huset blev bygget i to omgange i 1400-tallet, og indeholdt dengang også en lille kirke, som først blev nedlagt i 1803. Siden har der været militærsygehus og fattighus.

Når du kommer inden for døren, står du i det gamle kirkerum. Der er fladt loft, men før 1804 var her hvælvinger. I gulvet er der markeret med fliser, hvordan hvælvingerne var inddelt.

Der er meget at se på de tre etager og kun en enkelt ting skal nævnes. På 1.sal ligger et skelet fra Skt. Jørgensgården (spedalskheds-hospital) i Åderup, et par km sydvest herfra.

*** Opgave 22**

➡ *Gå videre ad Ringstedgade til hjørnet af Grønnegade.*

23. På det ene hjørne ses Staalgaarden, et supermoderne byggeri i 1935. - På det andet hjørne ligger resterne af en bindingsværks-købmandsgård fra ca. 1740; måske. Der er nemlig planer om at rive den ned og bygge nyt i stedet.

Og på selve Ringstedgade (nr. 13) har vi Næstved Tidende/ Sjællandske Dagblades høje ejendom med en flot udsmykning af facaden.

* Opgave 23

➤ *Gå videre ad Grønnegade - kig ned ad Nygade - og gå ind af den første port til Grønnegades Kaserne.*

24. Der har været placeret soldater i Næstved i over 400 år; mest rytterregimenter. Plankeværket du kom ind af er lige så gammelt som kaserne t.v. fra 1806 (senere kommandantbolig). På kortet på midtersiderne: "a". -

Den lange, lave bygning bag p-pladsen (tidligere ridebane) er en gammel ridestald fra 1805 med sygestald til højre (b).

T.v. for ridestalden ligger Amatørscenens lokaler i den tidligere gymnastiksal (c). Den er fra 1888 ligesom det nye ridehus oppe på Åsen (d). - Deroppe fandt man i 1994 en massegrav med 55-60 skeletter af nedhuggede krigsfolk, der forgæves havde angrebet Næstved. De måtte lade livet ca. år 1300.

Ud mod vejen var der fægtesal, opholdssal m.m. i den høje bygning fra 1857 (nye kaserne). Den lavere bygning med støttetømmeret er det ældste ridehus fra 1799 (e).

Området blev forladt af soldater i 1977, og Næstved kommune overtog det hele. Nu bliver de mange lokaler brugt af foreninger og klubber, samt til udstillinger, koncerter, teaterforestillinger, sport m.m. Desuden findes her et grafisk værksted, hvor amtets kunstnere kan arbejde.

* Opgave 24

➡ *Fortsæt ad Grønnegade - Ramsherred - Jernbanegade tilbage til stationen; turen er slut.*

Men læg undervejs mærke til de mange store ejendomme fra tiden efter jernbanens åbning og Jernbanegades anlæg. Fx på højre side efter Kvikly: Teknisk Skole 1884, Handelsskole/Jernbanegade Skole 1900-1912 og Våbenbrødrenes Stiftelse 1876.

*Jernbanegade
var omkring 1905
stadig en grusvej.
Våbenbrødrenes
Stiftelse t.h.*

EFTERSKRIFT

Som det forhåbentlig er fremgået af byvandringen, er der en række kendetegn for en middelalderlig bykerne som Næstveds.

- Gaderne er forholdsvis smalle, af varierende bredde og forløber sjældent i rette linjer, som i planlagte nye byer eller bykvarterer.
- Gamle torve og pladser bryder gademønstret og skaber afveksling.
- Ejendommene er aldersmæssigt meget sammensat; gammel og ny bebyggelse er blandet sammen.
- Bebyggelsen langs gaderne er sammenhængende og som regel i to etager eller mere.
- Grundpriserne er høje, så grundens areal bliver udnyttet i stor målestok; dvs. der bygges også i dybden.
- Det er overvejende udvalgsvarerforretninger og tjenesteydelser (private), som dominerer gadebilledet.
- Dagligvarerforretninger bliver som hovedregel henvist til udkanten af bykernen (fx de store supermarkeder) - eller til de helt nye boligkvarterer og centre.
- Det er let at komme til centrum med offentlig trafikmidler (tog og bus).

Særlig én type private tjenesteydelser har bredt sig i centrum i stueplan, nemlig banker og sparekasser. De har pengene til de dyre huslejer og vil gerne have en central placering. Således er en halv snes forskellige pengeinstitutter repræsenteret i centrum i dag. De beslaglægger megen af den mest eftertragtede vinduesplads i handelsgaderne.

For bl.a. at modvirke dette, har kommunen vedtaget en lokalplan for bykernen. Denne bestemmer, at stueetagen skal være forbeholdt almindelige forretninger. - Tjenesteydelser som pengeinstitutter, forsikringsselskaber, klinikker, kontorvirksomheder og lign. kan dog få tilladelse til et indgangsparti mod gaden. Resten af disse virksomheders arealbehov skal være placeret andetsteds (bagved eller ovenpå).

Der er også regler for facadernes udseende, hvilke materialer som må bruges, og hvilke ændringer som kan tillades. - Tilsvarende er der regler for udskiftning af vinduer, skilte, faste reklamer og belysning.

På den måde søger kommunen at få en god helhedsvirkning i handelsgadernes udseende og at bevare de mange værdifulde detaljer i de eksisterende bygninger - til glæde for fremtidens indbyggere.

LÆRERKOMMENTAR

- At udgangspunktet er stationen skyldes hensyn til evt. tilrejsende klasser. Men det er et "formelt" udgangspunkt. Det er næsten ligegyldigt, hvor der startes på rundturen.
- Byvandringen er selvinstruerende. Hvis man vil lade eleverne selv gå ruten igennem i grupper, vil være en stor praktisk fordel, at lade dem starte forskellige steder. Derved skabes spredning og ingen kødannelser (fx i udsigtstårnet på Munkebakken). Ligeledes mindsker man mulighederne for evt. afskrivningstilbøjeligheder.
- Læreren kan med fordel gå den modsatte vej rundt, hvorved man har sikkerhed for at møde alle grupper.
- Til hvert nr./punkt på byvandringen er der spørgsmål til eleverne.
- Facitliste er meget naturligt ikke trykt med i hæftet, men kan evt. rekvireres fra Amtscentralen.
- For de fleste elever vil 3 klokketimer være et rimeligt tidsforbrug. Heri vil der normalt være tid til en slikkepause e.l.
- Siderne med spørgsmål er beregnet til at skulle opfotograferes fra A3 til A4 (141%) og udleveres til eleverne (til alle eller til grupper).

Hvis man vil lade ekskursionen indgå i et længere undervisningsforløb, er min bog: Næstved - Købstaden i 1500-tallet stadig den eneste bog, der fyldigt behandler middelalderbyen. Enkelte af bogens udsagn er blevet forældede siden udgivelsen i 1981. AC og mange skoler har classesæt. - Til bogen knytter der sig en diasserie af samme navn.

I øvrigt er en hel del gamle film fra Næstveds historie blevet overspillet til video. De kan lånes på AC og Næstvedegnens Lokalhistoriske Arkiv. Og i 1989 lavede forf. og AC en ny video, kaldt Næstved gennem Tiden (teknisk rev. 1991).

I efterskriftet er nævnt en række kendetegn for en gl. bykerne. Kortet på midtersiderne skulle rigeligt give udtryk for dette. Til sammenligning kunne læreren evt. præsentere udsnit af

nogle matrikelkort fra et villakvarter, et område med boligblokke etc.

Matrikelkortet er den senest tilgængelige udgave, som desværre er fra 1992. Jeg har dernæst kompletteret kortet "i marken" og fjernet nogle ikke-eksisterende bygninger - fx Elværk og Badeanstalt, samt DEFOR-bygningerne og lagerbygningen på hver sin side af Grønnegade. Men jeg har ikke tegnet de nye boligblokke ind i stedet (i Museumskarreen). Det kunne evt. være en ekstra elevopgave. Det samme kunne gælde, hvis der skulle komme gang i OBS-centret og det planlagte kulturhusbyggeri, inden der måtte komme en 4. udgave af nærværende hæfte.

NOGLE NYTTIGE ADRESSER:

Næstved Museum, Helligåndshuset i Ringstedgade og Boderne på Sct. Peders Kirkeplads. Åbent: 10-16 (lukket ma.).
Tlf. 55 77 08 11.

Sct. Peders Kirke: Kordegnekontor i middelalderrådhuset.
Åbent: ti.-fr. 10-12, samt 14-16 fra maj til aug.
Tlf. 53 72 31 90 (9-13).*

Sct. Mortens Kirke: Kordegnekontor, Ostenfeldtsvej.
Åbent: ma.-fr. 9-11, samt 14-17 fra 15.6 til 15.9
Tlf. 53 72 31 03 (10-13).*

Grønnegades Kaserne: Åbent: hverdage 9-9.30 og 14-14.30.
Rundvisning kan arrangeres.
Tlf. 53 72 18 91.*

*Næstvedegnens Lokalhistoriske Arkiv: Amtsgården,
Teatergade 16. Åbent: ti.-on. 9-14 og to. 9-18.
Tlf. 53 73 65 07.*

*Næstved Kunst"museum": Amtsgården, Teatergade.
Skiftende udstillinger og tider.
Tlf. 53 73 22 55.*

*Næstved Turistkontor: Det gule Pakhus, Havnen 1.
Åbent: ma.-fr. 9-16, lø. 9-12.
Tlf. 53 72 11 22.**

*Kählers Keramiske Fabrik: Udstilling og salg, Kählerbakken.
Åbent: ma.-fr. 9-17, lø. 9-14.
Tlf. 53 72 02 91.**

*Gardehusarregimentets Historiske Samling: Kasernen,
Skyttemarksvej 137. Åbent: maj-sep. sø. 13-15 og
on. 10-12 i skolernes sommerferie. Men rundvisning
kan arrangeres på andre tider (skriftlig henvendelse).
Tlf. 53 72 15 30.**

*Medicinsk-Historisk Samling: Centralsygehuset, Ringstedgade.
Rundvisning kan arrangeres.
Tlf. 56 71 13 96 eller 42 24 29 17.*

*Næstved Kommunes Servicebutik: Brogade.
Åbent: 9.30-16, to. 9.30-18.
Tlf. 53 73 99 00.*

* **NB:** Den 17. Dec. 1996 ændres tlfnr.
53 72 00 00 - 53 72 49 99, så 53 bliver til 55.
Der følger sikkert andre ændringer i de kommende år.

Opgaver til byvandring i Næstved

Opgave 1: Hvad er det for et højhus, du kan se mod nord.

Opgave 2: Ved indgangen til rådhuset er indsat 3 relieffer af samme kunstner, som har lavet trolden (Arne Bang). Hvilke erhverv symboliserer de?

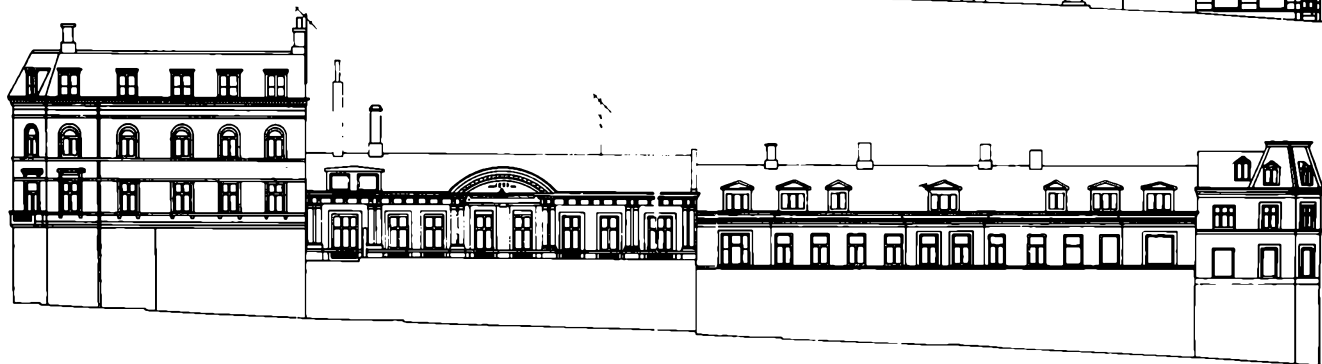
Opgave 3: Hvilket år blev obeliskken opstillet?

Opgave 4: Sammenlign taget på Skt. Mortens Kirke i dag med fotografiet fra 1980. Hvad er forandret?

Se også på mindesmærket for de faldne soldater.
Hvor mange døde soldater er nævnt fra Næstved by?

Opgave 5:

Tegningen nedenunder af Jernbanegade 2-6 mangler stueetagen. Du skal selv tegne den manglende etage ind med alle de forandringer, der er sket i tidens løb. Skriv også forretningernes navne på (eller under tegningen).

Opgave 6: Hvad bruges "Det røde Pakhus" til i dag,
og hvornår er det bygget?

De udskårne figurer under taget (bindingsværksknægte)
på Apostelhuset har lagt navn til huset. Hvad forestiller de?

Opgave 7: Hvor mange år gik der fra Chr. Ostenfeldts død
til stiftelsen var bygget?

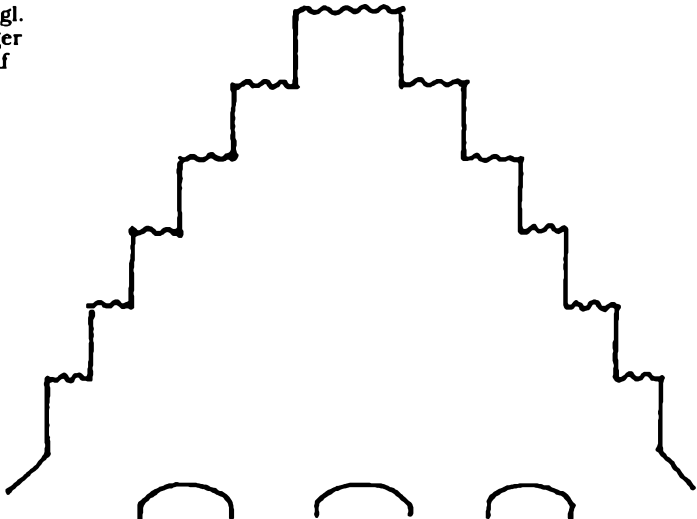
Opgave 8: Hvad bliver Det gule Pakhus brugt til nu?

Opgave 9: Hvordan er bagvæggen på den gl. rejsestald opbygget?

Opgave 10: Hvor mange boder har kælderen tilsyneladende været inddelt i?
(ses bedst fra den side af huset, der vender mod Kompagnistræde):

Opgave 11: Bindingsværksgården fra 1606 har årstallet skrevet med
romertal på bjælken over porten. Der står:

Prøv at tegne det gl.
rådhus' blændinger
ind på omridset af
gavlen.

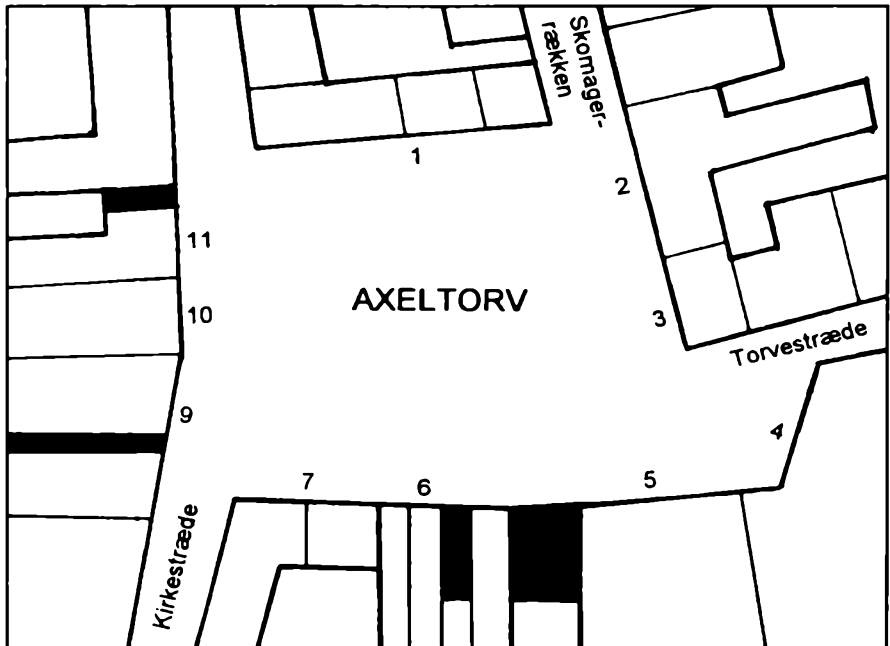
KOPISIDE

- Opgave 12: Hvor højt tror du tårnet er?
-
- Opgave 13: Hvad er det for et dyr, der ses bag kong Valdemar på maleriet i koret?
-
- Opgave 14: Hvad er bruges den gl. skole fra 1881 til i dag?
-
- Opgave 15: Hvor mange boder ser det ud til, der har været?
(Husk én dør og to vinduer pr. bod)
-
- Opgave 16: Se på gadens, torvets og ejendommenes navne.
Hvilke navne giver minder fra dengang?
-
- Opgave 17: Kig på købmandsgårdens røde længe mod Møllegade.
Hvilket år stammer den fra og hvad betyder CMW?
-
- Opgave 18: Hvem holder nu til i baghuset?
-
- Opgave 19: Hvad hed apotekeren i 1696?
-
- Opgave 20: Kig hele vejen rundt om Axeltorv i første sals højde.
Hvad bliver denne etage stort set brugt til alle steder?
-
- I hjørnet mod Diskontobanken står en skulptur af
Bjørn Nørgaard: - Hvad synes du den forestiller?
-

På kortet herunder er vist grundplanen for de forretninger, som har facade ud mod Axeltorv. Du skal skrive ind de rigtige steder, hvilken slags varer, der handles med.

Brug flg. forkortelser:

- D** = Dagligvarer som købmand, slagter, avis- og tobak, bager og lign.
U = Udvalgsvarer; f. eks. boghandel, tøjforretning, apotek, isenkram, parfumeri m.m.
Tp = Private tjenesteydelser. Dvs. læge, arkitekt, advokat, bank, restaurant, frisør, renseri osv.
To = Offentlige tjenesteydelser som skole, børnehave, plejehjem, rådhus, el-værk og lign.

Opgave 21: Rytterstatuen er opstillet i 1935 i anledning af:

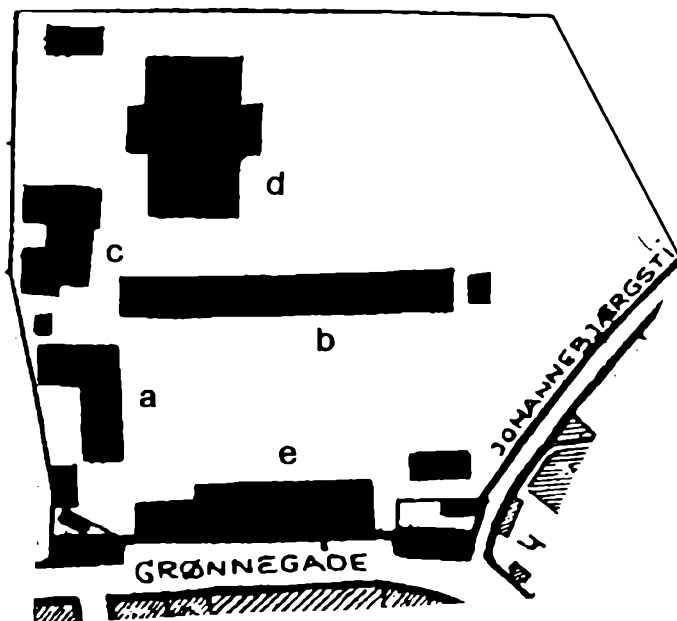
Opgave 22: Hvad hed den spedalske mand?

Opgave 23: Hvilket år er Sjællandske Dagblades bygning opført?

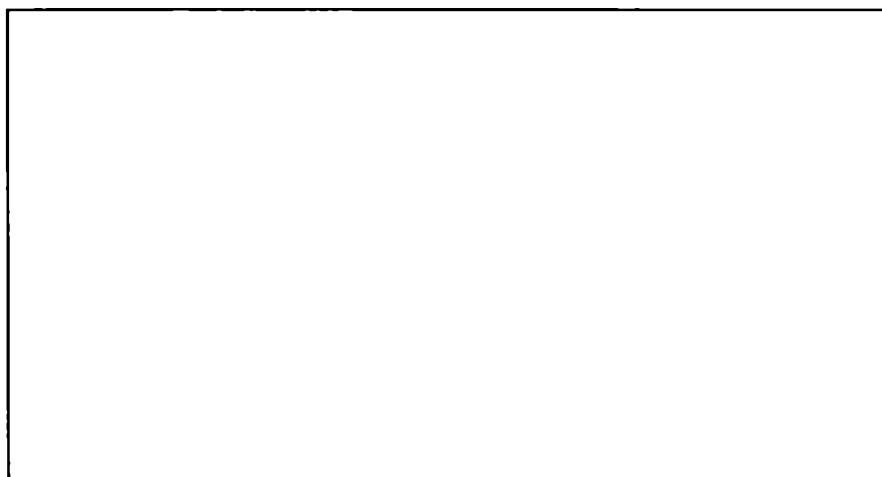
Opgave 24:

På grundplanen over kaserneområdet skal du sætte et kryds, hvor kunstneren har siddet, da hun lavede tegningen på s. 24

Vis med en pil "tegneretningen."

Hvilken bygning ville du tegne, hvis du skulle vælge?
Prøv at tegne den nedenunder.

DIS-Danmark

1 2 4 3 0 3

ISBN 87-7368-055-9